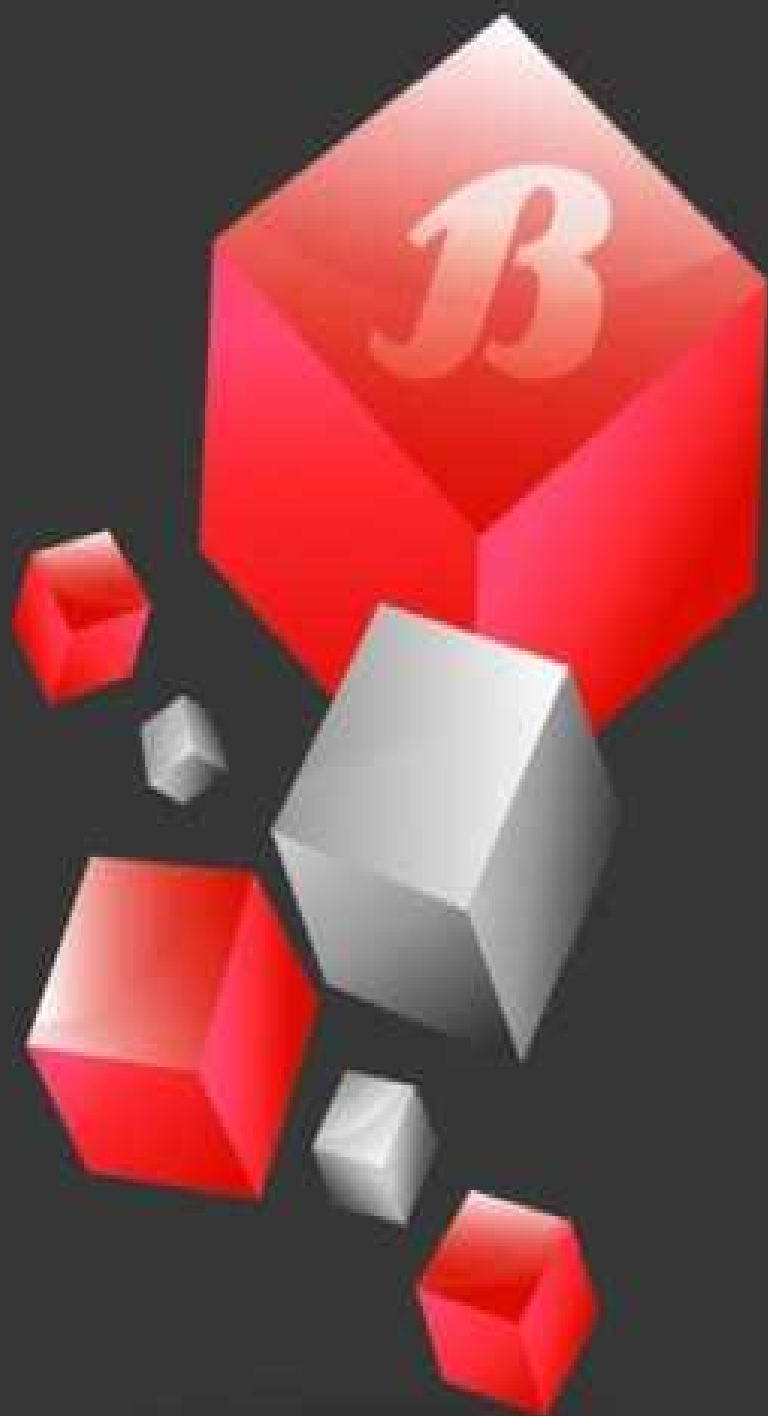

BAŤA V KOSTCE

Zdeněk Pokluda

☰ KNIHA ZLIN

*Vitráž podle návrhu
Františka Kysely,
Baťova vila ve Zlíně*

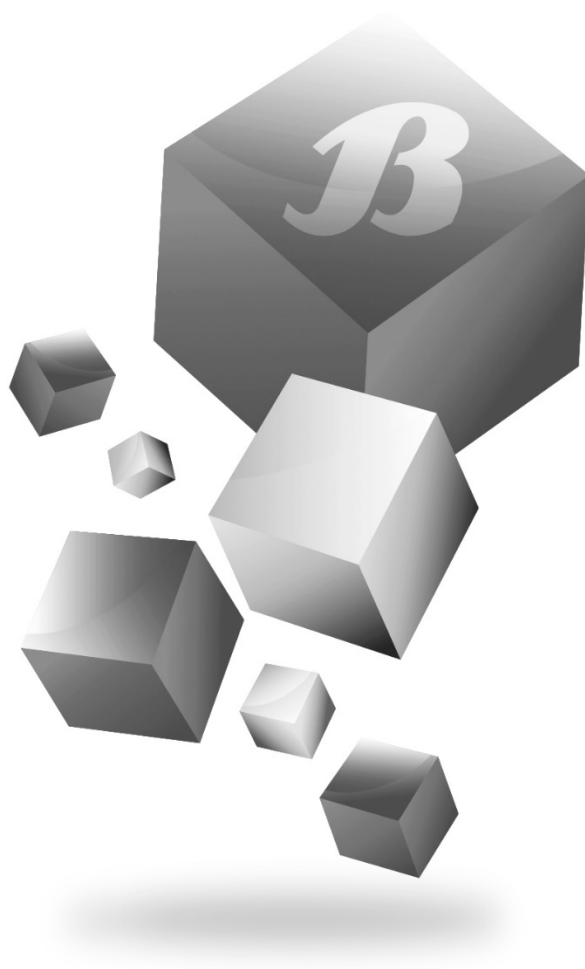
Tomáš Baťa, snímek z r. 1928-1929

*Památník Tomáše Bati ve Zlíně postavený r. 1933
podle návrhu Františka L. Gahury*

ZDENĚK POKLUDA
BAŤA V KOSTCE

BAŤA V KOSTCE

Zdeněk Pokluda

KNIHA ZLIN

2014

Copyright © PhDr. Zdeněk Pokluda, 2014
Layout © Kristýna Petáková, 2014

ISBN 978-80-7473-179-2

Předmluva

PhDr. Zdeněk Pokluda

Baťův obchodní palác na Václaváku zná každý Pražan. Baťovské ceny s devítkou na konci si získaly pověst na celém světě. Baťovská „zlínská“ architektura má na mapě Evropy své pevné místo. Deviza Tomáše Bati „Zámožnost všem“ vrtá hlavou ekonomům, sociologům, politikům. Inspiruje úroveň vzdělávání a zdravotnictví vytvořená Tomášem Baťou ve Zlíně a rezonují i jeho velké programy železničních, silničních a říčních komunikací. A tak dále. Tomáš Baťa je tu stále přítomen.

Je samozřejmě přítomný také ve firmě, která i dnes působí po celém světě. Mladý zlínský továrník získal krátce před r. 1900 zákazníky svými botami „baťovkami“, v r. 1932 prodával v síti vlastních prodejen na čtyřech kontinentech a dnes firma Baťa prodává každoročně po celém světě 220,000.000 párů obuvi. Firma Baťa tu působí po tři generace a spojuje v sobě lidské osudy i kus dějin 19. - 21. století. Od Karla Čapka a dalších autorů až po Ludvíka Vaculíka nalezneme škálu náhledů na Tomáše Baťu a na stopu, kterou zanechal. Mezi politiky, sociology či ekonomy asi neustanou diskuse o tom, zda Baťa je víc prorokem individualismu a liberalismu, anebo apoštolem sociálního dorozumění a spolupráce. Následující kapitoly nemají řešit takové otázky. Chtějí jen stručně a přehledně připomenout leccos z toho, co se kolem Bati a baťovských firem odehrálo. Aby to podstatné nebylo zapomenuto.

Před pár lety předložil polský autor Mariusz Szczygiel ve svém Gottlandu čtenářům pásmo komentářů a impresí na téma Baťa. Zvědavějšímu čtenáři tam mnohé chybí. Jemu chce vyjít vstříc tento „Baťa v kostce“.

1884 **Sedmá generace**

Ve zlínské ševcovské dílně vyrůstá spolu se sestrou Annou a bratrem Antonínem osmiletý Tomáš Baťa. Další tři sourozenci z matčina prvního manželství už odrostli. Tomáš patří k sedmé generaci zlínského ševcovského rodu a také on se připravuje na ševcovské řemeslo. Toho roku mu zemře matka a rodina se krátce nato stěhuje ze Zlína. Otec Antonín nezůstane vdovcem, brzy si najde manželku a po druhém sňatku si zařizuje novou domácnost v Uherském Hradišti. S druhou ženou bude mít osm dětí, přežije ho pět.

1890 **Četba**

Čtrnáctiletému Tomášovi se dostane do rukou kniha Obrazové dějiny národa českého. Slabikuje si, co je to národ, náboženství, stát... Četba ho pohlcuje, uchvacuje. Pak přicházejí další knihy, z Tomáše se stane náruživý čtenář.

1894 **Firma**

Touha po samostatnosti je stále silnější. Osmnáctiletý Tomáš spolu se staršími sourozenci Annou a Antonínem si od otce vyzvedávají své dědictví po matce. Jak Tomáš vzpomíná, společně přijímají 800 zlatých (anebo – podle jiného pamětníka – to možná je 600 zlatých). S tímto kapitálem a trochou náradí se vracejí do Zlína a zakládají obuvnický závod. Do roka počet jejich zaměstnanců stoupne na 50.

Sourozenci Anna, Tomáš a Antonín Baťovi, kolem r. 1900

Bez úvěru

Tomáš s Antonínem potřebují půjčit do podniku peníze. Zkoušejí to u souseda, známého zlínského lékaře Františka Vrly. V neděli, ve svátečních oblecích, přicházejí a žádají o půjčku. Nabízejí záruky i možnost být podílníkem firmy. Lékař už má s půjčováním peněz dost špatných zkušeností, nedůvěřuje a odmítá.

1895 Bankrot

Po roce podnikání mají Baťovi dluhy ve výši 8.800 zlatých. Stojí před bankrotem, a starší bratr Antonín navíc odchází na tři roky na vojnu. Devatenáctiletému Tomášovi zbývá jen dřina. V noci připravuje výrobu, přes den pracuje s dělníky. O sobotách bere do nůše vyrobené boty, nese je na prodej, vrací se s tržbou. Dluží dělníkům na mzdách a vidí, že v nich má věřitele, kteří ale nepožadují úroky. A trpělivě čekají, až Baťa v lepších časech dluh zaplatí. Dvacetiletý mladík bankrot odvrací.

Bravura

O Tomášovi se leccos povídá, jak se například dočteme ve vzpomínkách Eduarda Maloty – Tomáš jako výborný cyklista jezdí velmi rychle a mládež s obdivem šíří po Zlíně zvěsti o jeho jezdeckých bravurách. Vypráví se, že jel přes Napajedla na kole, nedržel se řídítek a zapisoval si něco do notýsku. Stává se až posvátným v očích kluků a učňů, kteří mezi sebou nadšeně šíří: „*Tomáš Baťa předjel na kole Baldáčího.*“ Předjet spřežení čistokrevných koní napajedelského velkostatkáře Aristida Baltazziho – to je na silnici rychlostní rekord.

1897 Baťovky

Tomáš má šťastnou ruku – vrhá na trh lehké plátěné boty s koženou podrážkou. Laciný výrobek pro široké vrstvy zákazníků. Nabídka, které se nedá odolat. Baťovky jdou na odbyt – roste výroba, prodej, prosperita.

1897-1899 Otázky

Z četby L. N. Tolstého, Emila Zoly, Svatopluka Čecha anebo Friedricha Schillera víří dvacetiletému Tomášovi v hlavě otázky. Obdivuje prostý život podle Tolstého románů. Je na vahách. Má se usadit na malé selské usedlosti? Nebo zůstat fabrikantem? Rozhodne se pro družstevní podnikání?

1899 Stroje

Množství přicházejících objednávek diktuje zrychlit výrobu bot. Tomáš jede do Frankfurtu nad Mohanem a je ohromen – ocitá se uprostřed říše výkonných strojů. Pár malých důmyslných ručních „aparátů“ hned kupuje a odváží s sebou do Zlína. Od této chvíle nepřestane hledat ty nejdokonalejší stroje na světě.

1900 Budova

Z několika malých dílen na zlínském náměstí se podnik stěhuje do první vlastní budovy, která se právě dostavěla u nového zlínského nádraží. Železnice otevírá cesty do světa, Baťa se těší, že bude mít blíž k dalším zákazníkům. Firma již zaměstnává 120 lidí.

Tvrdohlavec

Na jedné členské schůzi Sokola se přetřásá oblíbené téma – militarismus. Ve vzpomínkách Eduarda Maloty se dočítáme, že všichni debatéři jsou proti, odsuzuje se jakékoli vojákování. Jinak soudí Tomáš, sám nevoják – poukazuje na potřebu udržet pořádek ve státě, zajistit ochranu proti kazimírům zvenčí. Všichni mu dokazují jeho mylný úsudek. Přítel František Štěpánek ho chce zachránit vysvětlením, že Tomáš prý pod slovem „militarismus“ myslí dobrovolné milice. Takovou záchranu Tomáš odmítá a říká: *„A kdyby se nám podařilo a my měli svůj vlastní stát, neobejdeme se v něm bez militarismu.“* Nepřesvědčí nikoho. Zůstává sám.

1903 Odbory

Na jaře r.1903 zakládají dělníci ve Zlíně organizaci sociálně-demokratických odborů. Na schůzi jsou přítomni také továrníci Tomáš a Antonín Baťovi. Panuje shoda a tak to vydrží pár let.

1905 Amerika

V lednu připlouvá Tomáš Baťa do USA. Někteří se dohadují, že prý utíká před bankrotem, ale mýlí se. Baťa tam jede s několika svými dělníky na zkušenou. Ve Zlíně zatím podnik vede spolehlivý František Štěpánek; je to bývalý učitel, přišel do firmy v r. 1904 a vedle platu pobírá také procentuální účast na zisku.

V Americe toho Tomáš hodně vidí a má o čem přemýšlet. Konkurenční zápolení pohání výrobu a obchod. Otcové vychovávají syny odmalička k podnikání. Ceněn je úspěšný podnikatel – daňový poplatník. Tomáš pobývá v Lynnu, středisku obuvnické výroby, a žasne nad tempem a výkonem pracovníků v dílnách. Hlásí se do výroby a chce se měřit s americkými dělníky. I po letech vzpomíná, jak toužil získat práci: *„A dostal jsem ji. Z tuláka, z bezcenného člověka, stal se rázem šlechtic. Z rukou visely cáry, ale hlava seděla pevně na svém místě.“* V Americe, v pravém konkurenčním zápolení, získal Tomáš sebevědomí.